



© Çeviren, Okan TAŞDELEN, AİHM Eski B Hukukçusu, AYM ve AİHM'e Başvuru Danışmanı, @O_TSDLN, Ekim 2023. [Daha önce Patreon sayfamda "www.patreon.com/posts/91110812" yayımlanmıştır] Bu çeviriyi yayımlama izni, HUDOC'a konulması için verilmiştir. Çevirmene atıfta bulunmak kaydıyla alıntılanabilir.

© Translated by Okan TAŞDELEN, Former B Lawyer of the ECtHR, Adviser on Applications to the CC and the ECHR, @O_TSDLN, October 2023. [Already published on my Patreon page "www.patreon.com/posts/91110812"] Permission to re-publish this translation has been granted for the purpose of its inclusion in HUDOC. It may be reproduced with a reference to the translator.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YORDANOV VE DİĞERLERİ/BULGARİSTAN¹

(Başvuru No. [265/17](#) ve [26473/18](#), 26/09/2023)

GİRİŞ

Dava, “hukuka aykırı edinildiği” iddia edilen malvarlıklarına devlet tarafından el konulmasını (*forfeiture*) ilgilendirmekte ve Sözleşme’nin Ek 1 Nolu Protokolü’nün 1. maddesi altında hususi konular ortaya çıkarmaktadır.

OLAYLAR

I. Başvuru No. 265/17 – Yordanov Bulgaristan

Başvurucu, 20 Kasım 2012 tarihinde, gelir vergisi ödemesinden kaçınmaktan suçlu bulunmuş fakat bu arada vergi borcunu ödemediğinden, cezai sorumluluğu kaldırılmış ve belli bir para cezasını ödemesine hükmedilmiştir.

2013 yılında, Hukuka Aykırı Edinilen Mal Varlıklarına El Koyma Komisyonu (Komisyon), başvurucu, eşi ve onun sahip olduğu şirket hakkında 2012 Hukuka Aykırı Edinilen Mal Varlıklarına El Koyma Yasası (2012 Yasası) uyarınca işlem başlatmıştır.

¹ Resmi dildeki (İngilizce) karar için bkz. “<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-227713>” Ç.N.

Komisyon, 2003 ilâ 2013 arasındaki gelirlerini ve harcamalarını incelemiş ve Mart 2014 tarihinde, mahkemeye el koyma talebinde bulunmuştur (par. 7).

El koyma talebi, ulusal mahkemelerce uygun bulunmuş ve mahkemeler, başvurucunun sahibi olduğu 19.034 avro (EUR), başvuru ve eşinin birlikte sahibi olduğu 27.116 EUR değerindeki mal varlıkları ile başvurucunun şirketinin sahibi olduğu bazı mal varlıklarına el konulmasına hükmetmiştir. Karar, 23 Haziran 2016 tarihinde kesinleşmiştir (par. 8).

Çok düşük yasal gelirleri göz önüne alındığında; mahkemeler, el koyma talebine konu bütün mal varlıklarının hukuka aykırı bir şekilde, yani hiçbir yasal kaynağın gösterilemediği gelirle edinildiği sonucunu çıkartmıştır (par. 15).

Başvurucunun, suç ile el konulması istenen mal varlıkları arasında hiçbir bağlantının kurulmadığı itirazı bakımından ise 2012 Yasası uyarınca, suç faaliyeti tespitinin sadece Komisyonun soruşturma açmasını sağlayan bir başlangıç noktası olduğu; bununla birlikte, fiilen el koymanın ön şartlarının ceza kovuşturması ve onun sonucundan ayrı tutulduğunu belirtilmiştir (par. 16).

II. Başvuru No. 26473/18 – Bozadzhieva ve Diğerleri/Bulgaristan

Belirtilmeyen bir tarihte kesinleşen 26 Mart 2014 tarihli bir kararla, birinci başvuru Nevin Bozadzhieva, gelir vergisi kaçırma ve hak etmediği halde hileli şekilde çocuk ödeneği alma suçlarından mahkûm edilmiştir (par. 17).

Suçların 2012 Yasası'nın kapsamına girmesi nedeniyle; Komisyon, 2014 yılında, birinci başvuru, eşi (ikinci başvuru) ve eşinin sahip olduğu şirket (üçüncü başvuru) hakkında 2004 ilâ 2014 yılları arasındaki mali durumlarını araştırmak için işlem başlatmıştır. Komisyon, 2015 yılında, bazı mal varlıklarına el konulması talebinde bulunmuştur (par. 18).

Varna İstinaf Mahkemesi, 24 Şubat 2017 tarihinde, ilk derece mahkemesinin aksi yöndeki kararını bozmuş ve el koyma talebini onaylamıştır (par. 21).

Başvurucuların temyiz taleplerini reddeden 06 Aralık 2017 tarihli nihai kararında Yargıtay, 2012 Yasası'nın suç ile el konulacak mal varlığı arasında bir bağı gerektirmediğini çünkü Yasanın, mutlak şekilde suç gelirlerini değil, hukuka aykırı edinilen bütün mal varlıklarına ilişkin olduğunu yinelemiştir (par. 25).

HUKUK

I. 1 NOLU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvurucular, mal varlıklarına el konulmasının gayrı adil ve keyfi olduğundan şikâyet etmişlerdir (par. 68).

Esas*(a) Müdahalenin Varlığı*

Başvurucuların mülkiyetlerine el konulmasının Sözleşme'ye ek 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesi altındaki haklarına bir müdahale olduğu hakkında taraflar arasında tartışma yoktur (par. 96).

Mahkeme, *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*'da (No. [50705/11](#) ve diğer 6 başvuru, § 182, 13 Temmuz 2021) da yaptığı gibi uygulanacak ilkelerin büyük ölçüde aynı olmasını dikkate alarak 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci fıkrasının (mülkiyetin kullanımının kontrolü) mı yoksa birinci paragrafın ilk cümlesinin (mülkiyetten yoksun bırakma) mı uygulanacağına karar vermek zorunda olmadığını tespit etmiştir (par. 98).

(b) Yasallık

Herhangi bir müdahalenin 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesine uygun bulunmasının ilk şartı, yasal olmasıdır (bkz. *Iatridis/Yunanistan* [BD], No. [31107/96](#), § 58, AİHM 1999-II). İnceleme altındaki davada müdahale, 2012 Yasası'na dayandırılmıştır ve ulusal hukukta dayanağının olduğu tartışmasızdır (par. 99).

(b) Meşru Amaç

Bir kamu makamının mülkiyet hakkına müdahalesinin, kamunun menfaatine meşru bir amaç gütmesi gerekmektedir (bkz. *Béláné Nagy/Macaristan* [BD], No. [53080/13](#), § 113, 13 Aralık 2016) (par. 100).

Mahkeme, suç gelirlerine el konulmasının toplumun genel menfaatine uygun olduğuna daha önceden çeşitli vesilelerle hükmetmiştir (bkz. *Raimondo/İtalya*, 22 Şubat 1994, § 30, A Serisi No. 281-A). Suçla edinilen mülkiyet hakkındaki bir el koyma, suç faaliyetlerine girişmeyi düşünenleri caydırıcı olarak kamunun menfaatine bir işlev görmek ve suçun kimsenin yanına kâr kalmamasını temin etmektedir (bkz. *Denisova ve Moiseyeva/Rusya*, No. 16903/03, § 58, 01 Nisan 2010; *Phillips/Birleşik Krallık*, No. 41087/98, § 52, AİHM 2001-VII; *Dassa Foundation ve Diğerleri/Lihtenştayn* (k.k.), No. 696/05, 10 Temmuz 2007) (par. 110).

Yukarıdakilerin ışığında Mahkeme, 2012 Yasası'nın kamunun menfaatine meşru bir amacı, yani cezai veya idari suçlar yoluyla mülkiyetin yasa dışı edinimini önlenmesi amacını güttüğüne ikna olmuştur (par. 111).

(b) Orantılılık

Todorov ve Diğerleri'nde (yukarıda anılan, §§ 200-11) Mahkeme, 2012 Yasası'ndan önce gelen ve açıkça suç gelirlerini ele alan 2005 Yasası'nın hususi özelliklerini incelemiştir. Mahkeme, yasada ve uygulanışında, çoğu durumda başvuruçuların aşırı bir yüke

katlanması gerektiği ve yargılamadaki dengenin devlet lehine eğilmesi anlamına gelebilecek bazı kusurlar tespit etmiştir (par. 113).

Mahkeme, bu kusurlardan kayda değer sayıdaki miktarının 2012 Yasası'nda sürdürülmesinden endişe etmektedir (par. 114).

2012 Yasası'ndaki öncül suç listesi, oldukça geniş bırakılmıştı ve 2005 Yasası'ndakine benzemektedir (bkz. *Todorov ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 95). Dolayısıyla 2012 Yasası altındaki yargılamalar, yalnızca organize suçla ilgili olanlar, uyuşturucu ticareti, kamu hizmetinde yolsuzluk gibi hususiyle ciddi suçlar ya da her zaman kazanç oluşturduğu varsayılan diğer suçlar tarafından değil; çok çeşitli diğer suçların yanı sıra bazı idari suçlar tarafından da tetiklenebilmektedir (par. 115).

2012 Yasası'nın uygulama kapsamı da tatbik edildiği dönem itibariyle genişti. 2005 Yasası gibi son yirmi beş yılda edinilen mal varlıklarını ele almamakla birlikte (bkz. *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*, yukarıda anılan, § 98); davalıların gelirlerinin ve harcamalarının yasallığını ortaya koymak zorunda olduğu on yıllık bir süre öngörmektedir ve bu, hala kayda değer bir süredir. Dahası, öncül suçlar onun yürürlüğe girişinden yıllar önce işlense dahi 2012 Yasası uygulanabilmektedir. Bu, örneğin başvurusunun 2005 ilâ 2008 yılları arasında bir suç işlediği Bay Yordanov'un durumunda böyleydi (par. 116).

2005 Yasası'nda olduğu gibi (bkz. *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*, yukarıda anılan, § 202) Mahkeme, 2012 Yasası'nın oldukça geniş uygulama alanının, geçmişe dönük uygulamasıyla birleştiğinde, yasal gelir kaynağını veya herhangi bir malvarlığının yasal kökenini sunma görevini başvuruçular için zor hale getirdiğini değerlendirmektedir (par. 117).

Her bir hukuk sisteminin olgusal veya hukuki varsayımlar kabul ettiğini ve Sözleşme'nin böyle varsayımları kural olarak yasaklamadığını yinelemekle birlikte (bkz. *Arcuri ve Diğerleri/İtalya* (k.k.), No. [52024/99](#), AIHM 2001-VII); Mahkeme kendi adına, mevcut davada böyle bir varsayımın, başvuruçular için olan 2012 Yasası'nın geniş kapsamından kaynaklanan yukarıda anlatılan güçlüklerle birlikte işlev gördüğünü de göz ardı edememektedir (par. 118).

Dahası Mahkeme, gelir kaynaklarının “yasallığının”, kanıtlaması kolay bir mesele olduğuna ikna olmamıştır (par. 119).

Mahkeme bununla birlikte, tek başlarına alındıklarında, el koyma rejiminin bu yönlerinin 2012 Yasası altındaki herhangi bir el koymayı doğrudan mülkiyet hakkına aykırı hale getireceğini değerlendirmemektedir (par. 120).

Yukarıda sayılan çeşitli unsurlara ek olarak endişe konusu olabilecek şey, 2012 Yasası'nda yapılan, el koyma yargılamasındaki davalıların sadece suç oluşturan veya

hukuka aykırı belirsiz faaliyetlerle ilişkili olduğu değil; bunun, uzun yıllardır süren bir dönemdir böyle olduğu şeklinde açık varsayımı (karşılaştırma için bkz. *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*, yukarıda anılan, § 206). Mahkeme, 2005 Yasası'nda bulunan önemli bir güvencenin, yani el konulacak mal varlıkları ile öncül suç arasında bir bağın kurulması şartının 2012 Yasası'yla çıkarıldığını kaydetmeden da geçmemektedir. Bulgaristan Yüksek Mahkemesinin 07 Aralık 2008 tarihli bağlayıcı yorum kararında, 2012 Yasası'nı suç oluşturan davranış yoluyla edinilen mülkiyeti hedeflediği şeklinde yorumlayarak ve ceza kovuşturmasıyla bağlantıyı sürdürerek böyle bir bağın korunması ihtiyacını tespit ettiği² de not edilmelidir. Ancak bu tespit, belirli herhangi bir gerekçelendirme ya da Bulgaristan Yüksek Mahkemesinin gerekçesiyle bir bağlantı olmaksızın Parlamento tarafından tersine çevrilmiştir³ (par. 121).

Böyle bir durumda Mahkeme, mümkün olduğu ölçüde ve mevcut davanın özelliklerinin ışığında, *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*'da ortaya konana benzer bir yaklaşım izlemeyi uygun bulmaktadır. O davada, 2005 Yasası uyarınca bireysel haklara yapılan herhangi bir müdahalenin 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesinin şartlarına uygun olması için el koymaya hükmeden ulusal mahkemelerin, el konulacak mal varlıklarının kaynaklandığı iddia edilen cezai davranışa dair bazı ayrıntılar sunması ve gerekçelendirilmiş biçimde bu mal varlıklarının bu davranışın ürünleri olabileceğini göstermesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Böyle bir şart, devletin, davalıların haklarındaki 2005 Yasası altındaki tedbirlere etkili şekilde karşı çıkma kabiliyetleri üzerindeki kısıtlamalardan kaynaklı avantajının karşı dengesi olarak görülmekteydi (bkz. *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*, yukarıda anılan, §§ 200-214).

Mahkemenin *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*'daki yaklaşımı, suç gelirlerine el konulmasına ilişkin içtihadına dayandırılmıştır (par. 123).

Bu çerçevede Mahkeme, 2012 Yasası uyarınca el koymanın 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesinin şartlarına uygun olması için, yukarıda anlatılan olası kusurlara karşı bir denge olarak ulusal mahkemelerin, el koymaya konu mal varlıklarının kaynaklandığı iddia edilen cezai veya idari suçlara ilişkin bazı ayrıntılar sunmasının ve bu suçlar ile söz konusu mal varlıkları arasında bir bağlantının olabileceğini gerekçelendirilmiş bir tarzda göstermelerinin zaruri olduğuna hükmetmektedir (par. 124).

² Yüksek Mahkeme, diğer hususların yanı sıra Avrupa Birliği'nin [2014/42/EU](#) sayılı Suç Aletlerinin ve Gelirlerinin Dondurulması ve Müsaderesi Direktifinin, etkilenen bireylerin haklarını koruyucu, cezai mahkûmiyetin olması gerektiği gibi güvenceler öngördüğünü kaydetmiştir. Ulusal mahkemelerin 2012 Yasası uyarınca, mahkûmiyet olmasa dahi el koymaya hükmedebileceklerinin kabulü, bu güvencelerin terki anlamına gelecektir (par. 49).

³ Parlamento tarafından 20 Aralık 2018 tarihinde kabul edilen ve 2012 Yasası'nın yerini alan 2018 Yasası'nda yapılan değişiklik, sanıklar hakkındaki ceza kovuşturmasının beraat kararı da dahil olmak üzere sonlandırılmasının, el koymaya engel olmayacağını öngörmekteydi (par. 50).

Son olarak, bu incelemenin fiilen gerçekleştirildiği kadarıyla Mahkeme, böyle bir değerlendirme keyfi veya açıkça gayrı makul olmadıkça; ulusal mahkemelerin değerlendirmesine uymaya da hazırdır (bkz. *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*, yukarıda anılan, § 216; *Arcuri ve Diğerleri/İtalya*, yukarıda anılan; *Bongiorno ve Diğerleri/İtalya*, No. [4514/07](#), § 49, 05 Ocak 2010).

(a) Yordanov Başvurusu (No. 265/17)

Vergi kaçırma suçu ile el konulması talep edilen mal varlıkları arasında hiçbir bağlantının mevcudiyeti gösterilmemiştir ve mahkemeler açıkça, 2012 Yasası altındaki usulün “ceza kovuşturmasından” ve onun sonuçlarından ayrı tutulduğuna hükmetmiştir. Mahkemeler, el koymanın amaçlandığı mal varlıklarının, sadece başvuru onları edinimini haklı kılacak herhangi bir yasal geliri kanıtlayamadığından dolayı “hukuka aykırı edinilme” nedeniyle müsadere edileceğini değerlendirmiştir (par. 130).

Ulusal mahkemeler bu itibarla, el koyma talebine konu mal varlıklarının kaynağı olabilecek herhangi bir cezai faaliyet veya idari suçu tartışmamışlar ya da bu mal varlıkları ile böyle bir faaliyet arasında bir bağ kurmamışlardır (par. 131).

Bu durumda, 1 Nolu Protokol’ün 1. maddesi altında gerekli kılınan adil dengenin gerçekleştirilmediği ve başvuru “mülkiyetine” müdahalenin güdülen meşru herhangi bir amaçla orantılı olduğunun ortaya konulmadığı anlaşılmaktadır (par. 132).

Yukarıdakiler dikkate alındığında, Sözleşme’ye ek 1 Nolu Protokol’ün 1. maddesinin ihlali söz konusudur.

(b) Bozadzhieva ve Diğerleri Başvurusu (No. 26473/18)

Birinci başvuru tarafından işlenen suçların, el koymaya tabi mal varlıkların kaynağı olduğu asla iddia edilmemiştir. El koymaya hükmeden ulusal mahkemeler, bunun 2012 Yasası’nın bir şartı olmadığına karar vererek bu mal varlıkları ile öncül suçlar arasında bir bağlantı kurmaya asla çabalamamıştır (par. 137).

Keyfi veya açıkça gayrı makul olmadıkları ölçüde ulusal mahkemelerin değerlendirmelerini kabule hazır olması göz önüne alındığında bile Mahkeme, gerekli standartların karşılanmadığını değerlendirmektedir (par. 138).

Bu itibarla başvuru haklarına müdahalenin, kamunun menfaatine meşru bir amaç güdüyor olsalar bile, böyle bir amaçla orantılı olduğu saptanmamıştır (par. 139).

Dolayısıyla, bu başvuru bakımından da Sözleşme’ye ek 1 Nolu Protokol’ün 1. maddesinin ihlali söz konusudur (par. 140).

III. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

A. Yordanov/Bulgaristan

Başvurucunun herhangi bir adil tazmin talebinde bulunmaması nedeniyle; Mahkeme, herhangi bir miktara hükmetmeye gerek görmemektedir (par. 142).

Mahkeme bununla birlikte, ihlal tespitini takiben, el koyma taleplerinin yeniden incelenmesi için davasının ulusal düzeyde yeniden görülmesini istemenin başvurucuya açık bulunduğunu gözlemlemektedir (par. 143).

B. Bozadzhieva ve Diğerleri/Bulgaristan

1. Maddi Tazminat

Başvurucular, el konulan mal varlıklarının değerini talep etmiştir (par. 144).

Mahkeme, *Todorov ve Diğerleri/Bulgaristan*'da (yukarıda anılan, § 322) yaptığı gibi; tespit edilen ihlalin usulü niteliği göz önüne alındığında, yargılamaların yenilenmesinin ve meselenin ulusal düzeyde yeniden incelenmesinin ihlali gidermek için uygun bir yol oluşturacağını değerlendirmektedir (bkz. *Gereksar ve Diğerleri/Türkiye*, No. [34764/05](#) ve diğer 3 başvuru, § 75, 01 Şubat 2011; *Kravchuk/Rusya*, No. [10899/12](#), §§ 55-56, 26 Kasım 2019; *Kostov ve Diğerleri/Bulgaristan*, No. [66581/12](#) ve [25054/15](#), § 105, 14 Mayıs 2020) (par. 147).

Ulusal hukuk, böyle yargılamaların yenilenmesi olanağını öngörmektedir: hususiyle Medeni Usul Kanunu'nun 303/1 (7) maddesi uyarınca, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararı [Sözleşme'nin] bir ihlalini tespit etmişse" ve "ihlalin sonuçlarının giderilmesi için davanın yeni bir incelemesi gerekliyse"; ilgili taraf, hukuk yargılamasının yenilenmesini talep edebilmektedir (par. 148).

Maddi tazminat talepleri bakımından ise Mahkeme, bunları reddetmektedir (par. 150).

2. Manevi Tazminat

Mahkeme, daha önceden de eleştiri getirdiği ve 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesine aykırı olduğu tespit edilen bir tarzda mal varlıklarına el konulması dolayısıyla birinci ve ikinci başvurucunun her birine 3.000 EUR vermektedir (par. 153).

Mahkeme bununla birlikte, başvuru şirketin talebini reddetmektedir. Şirket, ikinci başvurucunun sahipliğindedir ve başvuru, söz konusu olayların şirketin saygınlığını, planlamasını veya karar almasını kayda değer ölçüde olumsuz etkilediğini ya da ikinci başvurucunun, bu ayrı vesileyle farklı herhangi bir sıkıntı veya rahatsızlığı uğradığını göstermemiş ve hatta iddia etmemiştir (bu hususta dikkate alınacak şartlar için bkz. *Comingersoll S.A./Portekiz* [BD], No. [35382/97](#), § 35, AİHM 2000-IV; buradakine benzer bir sonuç için ise *Microintelect OOD/Bulgaristan*, No. [34129/03](#), § 59, 04 Mart 2014) (par. 154).

3. Masraf ve Giderler

Başvurucular, ulusal mahkemeler önündeki yasal temsilcileri için kendilerince ödenen 3.700 EUR talep etmiş ve ilgili faturaları sunmuşlardır (par. 155).

Mahkeme önündeki yargılamalar bakımından ise yasal temsilcilerine ödedikleri 6.000 EUR, el konulan mülkiyetlerin ve yoksun kalınan kârın hesaplanması için ödedikleri 751 EUR ile posta ve çeviri giderleri için olduklarını belirttikleri 361 EUR'yu talep etmişlerdir. Başvurucular posta ve çeviri masrafları için olan bedelin doğrudan yasal temsilcilerine ödenmesini istemiştir (par. 156).

Mahkeme, ulusal yargılamadaki masraf ve giderleri ilişkin talebi reddetmektedir. Başvurucular, bu yargılamaların yenilenmesini istedikleri ve nihayetinde muvaffak oldukları takdirde; belirtilen harcamaların karşılanmasını devletten talep edebilirler (par. 159).

Mahkeme diğer taraftan, kendi önünde yapılan masraf ve giderlere tam olarak hükmetmektedir. Davanın karmaşıklığı ve Bulgar hukuku bakımından ortaya çıkardığı yeni meseleler dikkate alındığında; talebin makul olduğunu değerlendirmektedir. Mahkeme bu itibarla, başvurularda toplamda 7.112 EUR vermektedir. Talep edildiği üzere bu miktarın 361 EUR'su doğrudan temsilcilerin banka hesabına havale edilecektir (bkz., gerekli uyarlamalarla, *Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], No. [16483/12](#), § 288, AİHM 2016 (alıntılar)) (par. 170).